

ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ «ЛАНДШАФТІ»: ТЕНДЕНЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ДОВГОСТРОКОВОГО РОЗВИТКУ¹

У статті викладено результати науково-аналітичного дослідження основних тенденцій у промисловості України, які характеризують особливості її функціонування й розвитку за останні два десятиліття на тлі аналогічних процесів у світі. Основні акценти зроблено на аналізі відповідності тенденцій в Україні світовим і європейським трендам динамічного та структурного розвитку промислового виробництва. Досліджено процеси реалізації в національній промисловості секторальної цілі SDG-9 як комплексу завдань у межах концепції сталого та інклюзивного розвитку виробництва.

Для порівняльних досліджень використано інформаційно-аналітичні ресурси визнаних міжнародних інституцій, що системно здійснюють моніторинг і надають рейтингові оцінки поточного стану й розвитку процесів у світовій економіці на єдиних методологічних засадах.

Встановлено, що у промисловості України наразі домінують переважно короткострокові тенденції, які формуються та швидко змінюються під впливом кон'юктурних коливань ринку. Починаючи з 2013 р. провідну роль у прискоренні розвитку негативних явищ відіграє зовнішньополітичний чинник – військова агресія РФ.

Скорочення частки технологічних виробництв в обробній промисловості України суттєво погіршує поточний стан конкурентоспроможності та потенціал довгострокового промислового розвитку. Це спричинило зниження темпів і відносних обсягів створення доданої вартості у промисловості України порівняно із загальносвітовими та регіональними показниками.

На основі даних відомих світових рейтингів (CIP, SDG) виявлено найбільш проблемні зони вітчизняної промисловості в контексті розв'язання пріоритетних завдань довгострокового розвитку в умовах прискорення технологічних трансформацій.

Запропоновано стратегічні напрями, які мають потрапити у фокус довгострокової державної промислової політики: структурний розвиток, стабільний внутрішній попит, збалансований експорт.

Ключові слова: промисловість, обробна промисловість, довгостроковий розвиток, промислова політика, конкурентоспроможність, сталий та інклюзивний розвиток, Україна, світова промисловість.

JEL: O14; O33; L60; L52

---

¹ Дослідження виконано в межах НДР «Довгострокові фактори і тенденції розвитку національної промисловості в умовах четвертої промислової революції» (номер держреєстрації 0119U001473).

Промисловість України, як і економіка загалом, вступила в еру кардинальних трансформацій у руслі новітніх парадигм глобального розвитку, що потребує всебічного аналітичного дослідження й узагальнення як вихідних умов, так і перспективних можливостей.

Складність такого аналізу пов'язана з важливістю врахування багатьох предметних ракурсів, за якими формується цілісний, системно впорядкований «промисловий профіль» країни. На сучасному етапі світового економічного розвитку серед них доцільно виокремити інноваційно-технологічний (насамперед розгортання Четвертої промислової революції – 4IR), кліматично-екологічний (концепція сталого зростання), соціогуманітарний (трансформація та ефективність людського капіталу, людський розвиток загалом), інтеграційно-глобалізаційний (нові формати міжнародної економічної співпраці). Специфічні аналітичні характеристики національної промисловості за означеними напрямками є більш-менш обґрунтованою основою для висновків щодо найважливіших тенденцій, які вже проявили себе, а також щодо факторів й умов, які мають бути активовані на практиці для досягнення вищого рівня секторальної ефективності та конкурентоспроможності у стратегічній перспективі.

Оскільки сучасні процеси економічного розвитку, насамперед, у промисловості, набули надзвичайного динамізму і перманентних змін, систематична актуалізація аналітичних висновків щодо ключових тенденцій і факторів впливу є важливим науково-практичним завданням у контексті опрацювання адекватної промислової стратегії та державної політики.

Актуальність порівняльного аналізу промислових тенденцій в Україні та світі зумовлена загальним поглибленням економічної глобалізації, що відбувається під впливом нарощування глобальних викликів, а також активізацією практичних дій у площині інтеграції національної промис-

ловості в міжнародні, перш за все європейські, процеси та структури. Це потребує постійних уточнень промислової ідентичності та статусу країни в зовнішніх обставинах місця й часу, що постійно змінюються, для поглиблення розуміння місця і перспектив національної промисловості в сучасному промисловому «ландшафті».

Найновітніші обставини, а саме воєнна агресія РФ, звичайно, спричинять певні зміни в напрямках (можливостях) використання аналітичних висновків. Оскільки війна та пов'язані з нею економічні втрати є форс-мажорними факторами впливу, важливі тенденції, сформовані в передвоєнні роки, можуть набути неочікуваних деформацій, неоднозначних за змістом, темпами та наслідками для процесів довгострокового промислового розвитку в Україні. Утім наразі сформульовані висновки зберігатимуть функцію важливого підґрунтя оцінок наслідків війни для потенціалу вітчизняної промисловості, який міг би бути реалізований у мирних умовах.

Тематична бібліографія є досить широкою. Проте більшість робіт має галузеву (конкретний вид діяльності) або функціонально-цільову (ресурсозбереження, екологізація, інвестиції, інновації тощо) орієнтацію. Відтак комплексні аналітичні оцінки для промисловості (як виду економічної діяльності) в ракурсі виявлення її загального потенціалу стратегічного розвитку мають певну наукову доцільність.

Мета статті полягає у визначенні основних тенденцій промисловості України, що формувалися впродовж трьох трансформаційних десятиліть, на тлі загальносвітових (і групових – по країнах) промислових трендів з акцентом на ключових показниках загальної ефективності виробництва та досягнення секторальних завдань у межах Цілей сталого розвитку 2030. Основну увагу приділено обробній промисловості – «*manufacturing*», оскільки саме ця складова національної промисловості є нині найбільш проблемною та значущою для

довгострокових промислових перспектив України.

Інформаційною платформою для порівняльних аналітичних досліджень виступають ресурси відомих міжнародних інституцій, що системно здійснюють постійний моніторинг та надають рейтингові оцінки поточного стану і процесів у світовій економіці на єдиних методологічних засадах.

Промисловість України як об'єкт науково-аналітичних розвідок перебуває в центрі уваги вітчизняних дослідників. Традиційно значний пласт таких багатоаспектних досліджень проблем промислового розвитку накопичений в Інституті економіки промисловості НАН України завдяки фаховим розробкам його провідних фахівців. Тематика цих досліджень є досить розгалуженою, але завжди фокусується на найактуальніших промислових трендах і проблемах, таких як неоіндустріалізація, смарт-виробництво, інвестиції, інновації, енергоефективність, екологізація та ін. Особливе місце посідають розробки, присвячені галузевим і регіональним аспектам промислового зростання. Як правило, усі зазначені напрями досліджуються через призму нових глобальних викликів і світового практичного досвіду.

У ракурсі дослідження загальних аспектів розвитку промисловості України на тлі світових викликів, ключових тенденцій і цільових пріоритетів слід звернути увагу на такі публікації¹: (Вишневецький, 2022), (Підоричева, 2021), (Збаразська, 2020), (Солдак, 2020), (Прогнімак, 2020), (Вишневецький та ін., 2019), (Брюховецька, Чорна, 2019), (Залознова, 2017), (Вишневецький та ін., 2016).

Дослідженню галузевих та регіональних напрямів і тенденцій промислового розвитку в Україні присвячено такі роботи: (Нікіфорова, 2022), (Череватський, Вольчин, 2022), (Шевцова, 2020), (Ляшенко, Петрова, 2021), (Ляшенко, Солдак, 2018).

Вони містять порівняльні оцінки та висновки щодо специфіки процесів функціонування й розвитку ключових промислових галузей в Україні та світі.

Значний внесок у вирішення проблем вітчизняної промисловості здійснюють учені Інституту економіки та прогнозування НАН України (ІЕПр), досліджуючи як теоретико-концептуальні засади, так і реальні процеси її функціонування й розвитку.

У дослідженні (Кіндзерський, 2021) висвітлено питання інституційних особливостей досягнення цілей інклюзивного промислового розвитку в Україні, їхні причини, а також висновки щодо формування політики інклюзивної індустріалізації в Україні.

У колективній доповіді ІЕПр (Дейнеко та ін. 2022a) окреслено десять ключових викликів, які, за оцінками авторів, визначають промислове майбутнє; узагальнено висновки щодо поточної ситуації та тенденцій промислового розвитку в Україні, їхні можливі наслідки, запропоновано рекомендації та інструменти промислової політики для швидкого реагування на ці виклики.

Публікацію (Дейнеко, Кушніренко та ін., 2022b) присвячено оперативним оцінкам воєнних втрат у промисловій сфері України (у галузевому та регіональному розрізах), які становлять підґрунтя для аналізу ймовірних змін промислових тенденцій у найближчій або більш віддаленій перспективі.

Порівняльним аналітичним оцінкам структурних тенденцій в українській та європейській промисловості присвячено публікацію науковців Інституту регіональних досліджень (Іщук, Созанський, 2021).

Узагальнюючи огляд профільних публікацій останніх років, можна сформулювати декілька ключових тез, які є спільними для вітчизняних науковців, щодо стану,

¹ У хронологічному переліку посилань наведено лише деякі публікації за останні 3-5 років, контент яких залишається наразі актуальним у рамках даного дослідження.

проблем і пріоритетів розвитку промисловості в Україні: накопичено чимало проблем, які не мають швидких і простих рішень, а також достатнього ресурсного забезпечення; глобальні виклики формують контекст подальшого розвитку національної промисловості, створюючи додаткові драйвери для активної інтеграції у світовий промисловий простір; промислова стратегія і державна політика потребують якісної адаптації до нових трендів та умов. Це певною мірою дозволило уточнити предметну сферу аналітичних порівнянь й акцентувати увагу на таких питаннях: які чинники відіграють провідну роль у виникненні тих чи інших проблем; наскільки значною є дистанція між тенденціями та показниками національної та світової промисловості; які напрями (елементи) потребують першочергової концентрації зусиль задля досягнення стратегічних цілей розвитку сучасної промислової моделі в Україні.

Далі викладено аналітичні висновки щодо ключових тенденцій промислового розвитку України переважно за останні два десятиліття становлення державності та системних перетворень. Аналіз виконано виходячи з бачення пріоритетності таких базових характеристик розвитку промисловості, як масштаби (обсяги), динамізм (темпи), структура, ефективність, технологічний рівень та інноваційна інтенсивність.

Міжнародно визнаною інтегрованою оцінкою рівня промислового розвитку країни у глобальному економічному середовищі є індекс глобальної промислової конкурентоспроможності (*CIP-індекс*), який обраховується ЮНІДО та використовується у міжнародних порівняннях за загальною методологією (UNIDO, 2020a).

Слід зауважити, що дані останньої такої щорічної доповіді ЮНІДО репрезентують ситуацію станом на 2019 р., тобто до початку глобальної кризи COVID-19 та воєнної агресії РФ проти України (проте вже з урахуванням економічних наслідків окупації Криму та окремих районів Донецької та

Луганської областей). Таким чином, тенденції, що склалися на той момент, обмежено враховують вплив форс-мажорних обставин, які розгорталися пізніше, а тому відображають ситуацію у більш сприятливому світлі, ніж це є реально сьогодні. Тому аналітичні висновки частково доповнено й уточнено з урахуванням змін протягом 2020-2021 рр.

Оскільки мейнстрим сучасної економічної/промислової парадигми пов'язаний із концептом інклюзивного та сталого розвитку, в аналізі стану та тенденцій промислового сектору України також використано дані експертно-аналітичної доповіді ЮНІДО з цих проблем (UNIDO, 2021a). У ній висвітлено прогрес різних країн у досягненні секторальної цілі ЦСР-9 (SDG-9), яка безпосередньо окреслює актуальні базові завдання для сучасної промисловості. Методологія аналізу та широка база даних уможливають міжнародні порівняння України з іншими країнами та певними регіонами, що є принципово важливим в умовах поглиблення глобалізаційно-інтеграційних процесів і посилення конкуренції у світовій економіці.

Методологічні засади аналізу ЮНІДО спираються головним чином на часові ряди та тенденції, що мали місце в ретроспективі, тренди якої значною мірою формувалися в якісно іншому контексті обставин і завдань. Нинішній етап розвитку світової та національних економік спричиняє досить кардинальні зміни попередніх тенденцій. Тому зроблені на цій основі висновки певною мірою матимуть обмежене значення в контексті опрацювання сучасного концепту факторів і тенденцій довгострокового промислового розвитку. Це є аналітичним підґрунтям для розгляду інерційних сценаріїв, за яких національна економіка мінімально скористається революційними технологічними здобутками 4IR та відчуватиме дефіцит ефективних фінансових й інституційних умов. Проте такі аналітичні порівняння на базі даних ЮНІДО ілюструють глобальні

позиції країни на початку довгострокових процесів промислового зростання у третьому десятилітті XXI ст.

Тенденції обсягів, динаміки та структури промислового виробництва

Як зазначено в аналітичній доповіді ЮНІДО (UNIDO, 2021, р. 16), з початку XXI ст. у світі спостерігалось промислове зростання до кризи 2008-2009 рр. Після посткризового відновлення впродовж 2010-2012 рр. воно стабілізувалось з 2013 р. на середньорічному рівні 3% і досягло піку у 2017 р. – 4,4%. У подальшому щорічні темпи зростання виробництва у світі зменшилися до 2,8% під впливом чинників глобального характеру (зміна умов міжнародної

торгівлі, загострення конкуренції між економіками, геополітичні трансформації на кшталт *Brexit* та ін.). За оцінками фахівців ЮНІДО, така динаміка була характерною для всіх регіонів і груп країн, що мало негативний вплив на світову економіку в цілому, торгівлю, зайнятість і доходи.

Україна на зазначених етапах також мала схожу спадну динаміку, проте показники виявилися значно гіршими через аплікацію на тенденції, пов'язані з глобальним контекстом, ще й проблеми зовнішньополітичного тиску та воєнні втрати, особливо у 2013-2015 рр. (табл. 1, 2). Середньорічний індекс продукції у промисловості України у 2013-2021 рр. склав лише 97,9%.

Таблиця 1 – Індеси промислової продукції в Україні у 2004-2012 рр. за видами діяльності, % до попереднього року¹

Вид діяльності	Код за КВЕД-2010	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Промисловість	B+C+D	112,5	103,1	106,2	107,1	95,0	79,4	112,0	108,0	99,5
Добувна та переробна промисловість	B+C	-	-	-	108,0	94,7	78,2	112,3	108,8	99,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	104,1	104,4	105,8	102,2	94,9	90,3	104,5	106,8	101,9
Переробна промисловість (Manufacturing)	C	114,6	103,0	106,3	110,5	94,6	73,3	116,2	109,6	98,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	98,9	102,9	106,7	101,3	97,3	87,9	109,7	103,6	102,0

Джерело: Державна служба статистики України.

¹ У 2007-2012 рр. індекси перераховано відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009:2010) (NACE Rev.2) за видами діяльності секцій "B", "C", "D" (крім групи 35.3), виходячи з базисного 2010 року, та з урахуванням змін у методології. За 2010-2012 рр. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя.

Упродовж передкризового періоду (2000-2007 рр.) динаміка у промисловості України загалом та в її обробному секторі зокрема була позитивною при значних коливаннях за роками – у межах 3,1-15,8% та 3,0-18,2% відповідно. Найнижчі індекси

промислової продукції спостерігалися у період світової кризи 2008-2009 рр. Тільки за ці два роки вітчизняна промисловість у цілому скоротила обсяги виробництва майже на 27%, а переробна – на третину (32,1%).

Таблиця 2 – Індекси промислової продукції в Україні у 2013-2021 рр. за видами діяльності та основними промисловими групами, % до попереднього року ¹

	Код за КВЕД-2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>За видами діяльності</i>										
Промисловість	V+C+D	95,7	89,9	87,7	104,0	101,1	103,0	99,5	95,5	101,9
Добувна та переробна промисловість	V+C	95,2	89,3	87,9	104,1	102,4	103,0	100,2	95,0	102,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	V	100,8	86,3	89,8	101,1	96,5	103,4	98,4	97,0	101,4
Переробна промисловість (Manufacturing)	C	92,7	90,7	86,9	105,6	105,2	102,9	100,9	94,1	102,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	98,9	93,4	87,0	103,1	94,0	103,0	95,6	99,1	100,8
<i>За основними промисловими групами продукції</i>										
Товари проміжного споживання		...	91,6	88,3	104,4	98,3	102,1	99,1	96,6	106,1
Інвестиційні товари		...	79,7	84,9	102,1	112,0	114,5	99,0	79,5	105,6
Споживчі товари короткострокового використання		...	101,7	89,0	107,8	107,1	98,9	101,9	99,0	95,4
Споживчі товари тривалого використання		...	88,7	81,4	100,2	117,6	102,3	106,0	98,1	117,0
Енергія		...	85,5	87,6	101,9	96,1	103,2	98,0	97,6	100,2

Джерело: Державна служба статистики України.

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014-2021 рр. також без урахування тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Водночас у світовій промисловості, навіть за умов погіршення загальної динаміки, зростали обсяги доданої вартості (у порівнянних цінах 2015 р.). Проте в Україні позитивна динаміка цього показника була досить стриманою на світовому тлі (табл. 3).

Як свідчать наведені дані, для вітчизняної промисловості впродовж двох останніх десятиліть (2000-2020 рр.) характерними були значні варіації та відмінності відносно загальносвітових й окремих групових показників. Якщо за загальним індексом ВВП економіка України досить наблизилася до світового рівня, а порівняно з

Євросоюзом навіть мала вищий показник, то за індексом зростання промислової доданої вартості країна поступалася всім наведеним групуванням. Це, у свою чергу, зумовило суттєве зниження питомої ваги галузі у формуванні національного ВВП.

За всіма ознаками порівняно вища промислова динаміка у світі спостерігалася головним чином у країнах, що розвиваються, та з найнижчими доходами. Це свідчить про активізацію у даних економіках так званої неоіндустріалізації як шляху до вищих промислових стандартів. Особливе місце посідає Китай з його винятковою динамікою промислового розвитку.

Таблиця 3 – Порівняльна динаміка ВВП і ВДВ у промисловості України та окремих груп країн у 2000-2020 рр.

	2000	2020	Індекс зростання
ВВП (GDP), млрд дол. США			
Україна	69,5	97,7	1,4
Світ	48115,2	81168,0	1,69
Євросоюз	11252,6	13812,9	1,23
Європа (разом)	15291,3	19430,7	1,27
Країни з доходом нижче середнього	2508,7	6824,1	2,72
Додана вартість (MVA), млрд дол. США			
Україна	10,4	11,3	1,08
Світ	7385,5	12985,4	1,75
Євросоюз	1707,5	1965,3	1,15
Європа (разом)	2245,3	2588,6	1,15
Країни з доходом нижче середнього	377,8	1061,0	2,81
Частка промислової доданої вартості у ВВП, %			
Україна	15,0	11,6	- 3,4 в.п.
Світ	15,3	16,0	+ 0,7 в.п.
Євросоюз	15,2	14,2	-1 в.п.
Європа (разом)	14,7	13,3	-1,4 в.п.
Країни з доходом нижче середнього	15,06	15,5	+0,5 в.п.

Джерело: складено за (UNIDO, 2020b).

У світі загалом та індустріально розвинутих країнах промисловий сектор зростає значно повільніше. Головними причинами цього було пришвидшене зростання інших, постіндустріальних, секторів та загальне гальмування темпів розвитку світової економіки.

Найважливіші тренди макропоказників промислового розвитку України у 2000-2020 рр. порівняно зі світовими показниками, ключовими регіональними та економічними групами країн наведено в табл. 4-6.

Таблиця 4 – Порівняльна динаміка ключових промислових індикаторів у 2000-2020 рр. за групами країн та в Україні: промислова додана вартість у ВВП, %

	2000	2010	2020	Тренд
1	2	3	4	5
Світ	15,4	16,0	16,0	
Україна	14,9	15,1	11,5	
Групи за рівнем промислового розвитку				
Промислово розвинуті країни	14,7	14,2	13,2	
Країни, що розвиваються (за винятком Китаю)*	15,8	15,5	14,9	
Китай	26,1	29,7	27,8	
Інші країни, що розвиваються	11,2	10,0	11,1	
Найменш розвинуті країни	10,7	10,1	12,8	

1	2	3	4	5
<i>Географічні регіони</i>				
Європа	14,7	13,8	13,3	↓
Північна Америка	12,9	12,2	10,6	↓
Центральна та Південна Азія	12,6	14,5	15,4	↑
Східна та Південно-Східна Азія	21,7	25,4	25,2	↑
Латинська Америка та Карибський басейн	17,0	15,2	12,9	↓
Австралія та Нова Зеландія	10,4	8,1	6,1	↓
<i>Групи за рівнем доходів</i>				
З високими доходами	14,5	14,1	13,1	↓
З доходами вище середнього	15,8	14,7	13,7	↓
З доходами нижче середнього	19,1	21,6	22,2	↑
З низькими доходами	11,2	9,1	9,3	↓

Джерело: складено за (UNIDO, 2021a, p. 86)

* За методологією ЮНІДО Україну включено до групи країн «Emerging Industrial Economies» (UNIDO, 2021a).

Таблиця 5 – Порівняльна динаміка ключових промислових індикаторів у 2000-2020 рр. за групами країн та в Україні: обсяг промислової доданої вартості на душу населення, дол. США

	2000	2010	2020	Індекс зростання (2020/2000)
Світ	1209	1490	1667	1,38
Україна	213	336	258	1,21
<i>Групи за рівнем промислового розвитку</i>				
Промислово розвинуті країни	4473	4880	4932	1,10
Країни, що розвиваються (за винятком Китаю)	464	594	636	1,37
Китай	563	1637	2822	5,01
Інші країни, що розвиваються	219	260	286	1,31
Найменш розвинуті країни	60	88	136	2,67
<i>Географічні регіони</i>				
Європа	3096	3373	3464	1,12
Північна Америка	6156	6272	5982	0,97
Центральна та Південна Азія	122	218	309	2,53
Східна та Південно-Східна Азія	974	1813	2628	2,7
Латинська Америка та країни Карибського басейну	1187	1267	1001	0,84
Австралія та Нова Зеландія	4157	3794	3023	0,73
<i>Групи за рівнем доходів</i>				
З високими доходами	4947	5311	5326	1,08
З доходами вище середнього	893	1101	1036	1,16
З доходами нижче середнього	711	1391	1979	2,78
З низькими доходами	56	59	64	1,14

Джерело: складено за (UNIDO, 2021a, p. 87).

Таблиця 6 – Порівняльна динаміка ключових промислових індикаторів у 2000-2019 рр. за групами країн та в Україні: зайнятість у промисловості, % до загальної зайнятості

	2000	2010	2019	Тренд
Світ	15,0	14,5	13,7	
Україна	13,7	13,3	12,5	
<i>Групи за рівнем промислового розвитку</i>				
Промислово розвинуті країни	18,7	14,3	13,7	
Країни, що розвиваються (за винятком Китаю)	12,7	12,4	13,1	
Китай	19,2	22,5	19,5	
Інші країни, що розвиваються	11,7	10,0	10,8	
Найменш розвинуті країни	5,7	6,9	7,3	
<i>Географічні регіони</i>				
Європа	19,7	15,4	15,0	
Північна Америка	15,2	10,9	10,5	
Центральна та Південна Азія	10,9	11,6	12,9	
Східна та Південно-Східна Азія	17,7	19,4	17,7	
Латинська Америка та країни Карибського басейну	14,5	13,0	11,9	
Австралія та Нова Зеландія	12,7	9,3	7,2	
<i>Групи за рівнем доходів</i>				
З високими доходами	18,2	13,9	13,3	
З доходами вище середнього	16,2	14,2	13,5	
З доходами нижче середнього	18,1	19,3	17,1	
З низькими доходами	5,5	5,4	5,3	

Джерело: складено за (UNIDO, 2021a, р. 88).

Упродовж аналітичного періоду, який охоплює всі трансформаційні роки (1990-2019 рр.), в Україні спостерігалися тенденції спаду за такими ключовими індикаторами промислового розвитку:

промислова додана вартість на душу населення;

частка промислової доданої вартості в обсязі ВВП;

національна частка промислової доданої вартості у світовому обсязі;

частка промислового експорту в загальному обсязі експорту країни.

Це свідчить про довгостроковий тренд деіндустріалізації національної економіки внаслідок деградації її промислового сектору.

Водночас у цьому періоді тенденції зростання в Україні мали такі промислові показники:

частка середньо- та високотехнологічних виробництв у промисловій доданій вартості;

рівень технологічної інтенсивності (рівень технологічності діючих виробництв);

промисловий експорт на душу населення;

частка середньо- та високотехнологічних виробництв в обсязі промислового експорту;

національна частка в загальносвітовому обсязі промислового експорту.

Отже, простежуються певні позитивні структурні зрушення у вітчизняній промис-

ловості вбік зростання технологічності та експортного потенціалу.

Однак процеси формування цих тенденцій позначені значною нестабільністю показників. Це вказує на переважно кон'юнктурний характер формування тенденцій у національному промисловому виробництві та відсутність необхідної

усталеності системних організаційно-технологічних трансформацій.

За структурними характеристиками промисловість України залишається на рівні країн із сировинно-матеріальною орієнтацією виробництва й експорту. Цю структурну особливість вітчизняної промисловості відображають дані табл. 7.

Таблиця 7 – Структура реалізованої промислової продукції в Україні за основними промисловими групами, % до загального обсягу¹

Група продукції	2015	2021	Реалізовано за межі країни
Реалізована промислова продукція добувної та переробної промисловості, усього*, у тому числі:	100,0	100,0	36,6
Товари проміжного споживання	38,4	52,6	46,7
Інвестиційні товари	6,9	8,0	37,9
Споживчі товари короткострокового використання	24,6	26,2	30,1
Споживчі товари тривалого використання	1,0	1,4	57,0
Енергія	29,1	11,8	2,7

Джерело: Державна служба статистики України.

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим, м. Севастополя, частини Донецької та Луганської областей.

* Крім каналізації та поводження з відходами (розділи 37-39 секції Е КВЕД-2010).

Як свідчать наведені дані, дещо більше третини промислової продукції сьогодні потрапляє на експорт. Порівняно з початком 2000-х років ця частка суттєво скоротилася, що мало більше негативний ефект (загальний спад виробництва), ніж позитивний (зменшення залежності від зовнішніх ринків).

Тенденція до структурного домінування галузей, що випускають проміжну продукцію, посилилася. Водночас намітилися слабкі позитивні зрушення щодо збільшення частки продукції інвестиційного та споживчого призначення.

Разом із тим промисловий профіль країни характеризується помітною часткою високотехнологічних виробництв у загальному обсязі виробництва промислової доданої вартості (28,1%) та промислового експорту (35,4%) (UNIDO, 2020a).

Вітчизняні тенденції в динаміці цих показників упродовж двох останніх десятиліть були мінливими: у 2000 р. вони фіксувалися на рівні 23,3 та 37,9% відповідно

(табл. 8). Проте до початку воєнно-політичних подій в Україні ці індикатори демонстрували стабільність (близько 33% у 2000-2012 рр.) і навіть позитивну динаміку та непоганий рівень – 42% (за обома показниками). Проте тільки за 2014-2019 рр. (перша форс-мажорна «п'ятирічка») вони різко погіршилися. Зокрема, частка високо- та середньо-технологічних виробництв у промисловій доданій вартості скоротилася з 31,1 до 28,1%, а їхня частка у промисловому експорті – з 39,7 до 35,3%.

Із 1990 р. до початку воєнної агресії РФ промисловість України виявила досить непоганий потенціал позитивних змін у структурі за ознакою технологічності. Динаміку частки середньо- та високотехнологічних виробництв в обсязі промислової доданої вартості впродовж 1990-2019 рр. порівняно з деякими країнами наведено в табл. 9. Проте наразі спостерігається її суттєве відставання (у півтора-два рази) від країн промислового авангарду.

Таблиця 8 – Порівняльна динаміка ключових промислових індикаторів у 2000-2020 рр. за групами країн і в Україні: частка середньо- та високотехнологічних виробництв у промисловій доданій вартості, % до загального обсягу

Країни	2000	2010	2018	Тренд
Світ	46,4	44,7	44,8	
Україна	23,3	32,7	26,7	
<i>Групи за рівнем промислового розвитку</i>				
Промислово розвинуті країни	49,2	49,8	50,7	
Країни, що розвиваються (за винятком Китаю)	34,0	34,9	35,9	
Китай	42,9	41,4	41,5	
Інші країни, що розвиваються	17,7	19,3	20,5	
Найменш розвинуті країни	16,5	9,3	8,9	
<i>Географічні регіони</i>				
Європа	44,7	47,3	49,3	
Північна Америка	50,5	47,1	46,7	
Центральна та Південна Азія	36,6	35,9	35,8	
Східна та Південно-Східна Азія	50,2	48,4	46,6	
Латинська Америка та країни Карибського басейну	34,1	31,9	32,2	
Австралія та Нова Зеландія	24,9	26,4	26,1	
<i>Групи за рівнем доходів</i>				
З високими доходами	49,1	50,3	51,0	
З доходами вище середнього	34,1	32,6	33,7	
З доходами нижче середнього	37,6	37,7	39,4	
З низькими доходами	12,4	10,4	9,2	

Джерело: складено за (UNIDO, 2021a, р. 92).

Таблиця 9 – Динаміка частки середньо- та високотехнологічних виробництв в обсязі промислової доданої вартості у 1990-2019 рр., %¹

Країна	1990	2000	2010	2019	Зміна (+, -) в. п.
Німеччина	52	55	60	61	+9
Китай	38	43	41	41	+3
США	49	51	48	47	-2
Японія	51	52	56	57	+6
Республіка Корея	45	59	61	64	+19
Польща	34	29	39	33	-1
РФ	34	33	25	26	-8
Україна	21	23	33	28	+7

Джерело: складено за (UNIDO, 2020b).

¹ Включено ТОП-5 країн СІР-рейтингу (2020) та найближчі сусідні країни (схід/захід).

При поглибленому аналізі чітко простежується зв'язок позицій країн у рейтингу глобальної конкурентоспроможності (СІР) з

рівнем технологічності промислового виробництва. Зокрема, Німеччина, маючи фактично найкращі показники впродовж трьох

десятиліть, впевнено утримує перше рейтингове місце. У Кореї збільшення частки високотехнологічного виробництва забезпечило «стрибок» з 16 (1990 р.) на 5 (2019 р.) рейтингову позицію. Незначні поточні коливання показника США корелюють з аналогічними коливаннями в рейтингу (2-3 місце).

Проте Україна за цей період втратила 27 позицій у рейтингу, навіть на тлі позитивних структурних зрушень. Це дозволяє припустити, що значний вплив на загальний рівень конкурентоспроможності промисловості України мають й інші системні фактори; питома вага високотехнологічного виробництва є недостатньою для досягнення цієї стратегічної мети в перспективі.

Тенденції промислової конкурентоспроможності, інклюзивного та сталого розвитку

За даними останнього світового рейтингу глобальної конкурентоспроможності (CIP) загальні позиції промисловості України характеризувалися таким чином (місце серед 152 країн станом на 2018 р.) (UNIDO, 2020a, р. 296).

За індексами ключових індикаторів масштабів й ефективності промислового виробництва:

- за загальним індексом промислової конкурентоспроможності (CIP) – 69 позиція;

- за часткою промислової доданої вартості у ВВП – 68;

- за виробництвом промислової доданої вартості на душу населення – 111;

- за часткою середньо- та високотехнологічних виробництв в обсязі промислової доданої вартості – 62;

- за рівнем індустріалізації – 66.

Що стосується експортних можливостей вітчизняної промисловості, то тут спостерігалися дещо гірші рейтингові позиції, а саме:

- за показником промислового експорту на душу населення – 74;

- за часткою промисловості в загальному експорті – 75;

- за часткою середньо- та високотехнологічних виробництв в обсязі промислового експорту – 74;

- за якістю експорту – 66;

- за часткою у світовому обсязі промислового експорту – 45.

Незважаючи на те остання рейтингова позиція є найкращою серед усіх вищенаведених, вітчизняна промисловість залишається майже непомітною у світовому промисловому експорті (2019 р. – 0,24%) та світових обсягах промислової доданої вартості (0,086%). Для порівняння: частка у формуванні світового обсягу промислової доданої вартості по країнах ТОП-10 у CIP-рейтингу у 2019 р.: Китай – 29,4%, США – 16,5, Японія – 7,1, Німеччина – 5,1, інші – у межах 1-4%. Частка у світовому промисловому експорті країн цієї групи: Китай – 17,6%, Німеччина – 9,8, США – 7,3, Японія – 4,7, Республіка Корея – 3,8, інші – у межах 1-3% (UNIDO, 2020b).

Проте більш аналітично корисними в контексті визначення вихідних умов і перспективних завдань промислового розвитку в Україні є показники співвідношення промислових індикаторів (CIP score) вітчизняної промисловості із загальносвітовими та по окремих країнах.

Насамперед слід звернути увагу на такі співвідношення зі середньосвітовими значеннями.

Значно гірші (нижчі) оцінки зафіксовано за такими індикаторами:

- індекс CIP – удвічі (0,035 проти 0,067);

- додана вартість на душу населення – нижче у 8 разів (0,01 проти 0,08);

- частка в загальносвітовому обсязі промислової доданої вартості – у понад 7 разів (0,003 проти 0,023);

- частка у світовому промисловому експорті – у 2,7 раза (0,014 проти 0,039).

Водночас за низкою показників національні оцінки є навіть вищими за середньосвітові, зокрема за: часткою середньо- та високотехнологічних виробництв у загальній промисловій доданій вартості (0,331 проти 0,302); рівнем індустріалізації (0,337 проти 0,323); часткою промислового експорту в

загальному експорту (0,73 проти 0,63); якістю промислового експорту (0,563 проти 0,514).

За показником частки промисловості у ВВП національна оцінка співпадала зі середньосвітовою – 0,343.

Оцінюючи стан і тенденції розвитку вітчизняної промисловості у глобальному вимірі в контексті досягнення довгострокових цілей інклюзивного та сталого розвитку (ISID) (UN, 2015), доцільно також звернути увагу на аналітичні оцінки в доповіді ЮНІДО (UNIDO, 2021a). Дані та висновки, які в ній містяться, характеризують рівень реалізації економіками різних країн світу секторальної цілі ЦСП-9 «Створення гнучкої інфраструктури, просування інклюзивної та стійкої індустріалізації та сприяння інноваціям»¹.

У цьому світовому рейтингу за SDG-9 Industry Index промисловість України посіла 94 місце серед 131 країни (UNIDO, 2021a, р. 93-95).

За такої розбіжності рейтингових позицій (за CIP- та SDG-індексами) є підстави стверджувати, що розвиток промисловості в Україні поки що недостатньо «вписується» в контекст завдань сталого та інклюзивного зростання². Певною мірою це можна трактувати як слабкий зв'язок зі стратегічними цілями соціально-економічного розвитку країни.

Порівняння з іншими країнами та регіонами також не на користь вітчизняної промисловості. Зокрема, в рейтингу за SDG-9 Industry Index у 2018 р. оцінка України (0,188) у 3-4 рази нижча за показники ТОП-10 країн (0,774-0,563) та у 2,8-2,4 раза менша за показники країн другої десятки (0,538-0,452). Значно попереду також опинилися такі пострадянські економіки, як Литва (0,407), Білорусь (0,406), Естонія (0,404), РФ (0,304). Дещо ближче за відповідними оцінками Узбекистан (0,222),

Казахстан (0,208) та Молдова (0,191) (UNIDO, 2021a, р. 93-95).

Безумовно, значною мірою на формування такої негативної тенденції вплинули події, що розпочалися у 2013-2014 рр. з окупацією Криму та окремих територій Донбасу.

Протягом 2010-2018 рр. Україна втратила 14 позицій у SDG-рейтингу. Подібну негативну рейтингову динаміку продемонстрували такі розвинуті країни: Ізраїль (-13 позицій), Норвегія (-11), Австралія (-15), Ісландія (-11), Великобританія (-8). Проте показово, що перші 10 країн у цьому рейтингу залишалися досить стабільними. Водночас значні рейтингові «прориви» зробили за цей період такі країни: В'єтнам (+28), Кот-д'Івуар (+22), Північна Македонія (+19), Туніс (+17), (Болгарія (+15), Саудівська Аравія та Сербія (+12), Бангладеш, Словаччина та Естонія (+11), Литва (+9), Туреччина та Португалія (+7) та ін. Отже, процеси неоіндустріалізації, до яких насамперед досить активно включилися країни, що розвиваються, значною мірою зорієнтовані на досягнення Цілей сталого розвитку. Це спричиняє відповідні рейтингові «зрушення» у глобальному вимірі. Тому даний тренд слід розглядати як глобальний і тривалий, зі значним потенціалом структурних змін у промисловому секторі світової економіки.

Тренди рейтингових позицій та ключових індикаторів промислового розвитку в контексті ISID в Україні у 2000-2019 рр. відображено в табл. 10.

Слід звернути увагу на дані за 2013 р. (передвоєнний період), які порівняно з 2000 та 2019 рр. чітко ілюструють різке розгортання негативних тенденцій саме через вплив зовнішньополітичного чинника – воєнної експансії РФ з усіма її наслідками для промислового потенціалу України. Це відзначають і міжнародні аналітики (*вставка*).

¹ SDG-9 «Building resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation».

² Слід урахувати, що методологія розрахунку SDG-9 Industry Index дещо відрізняється за складом оціночних індикаторів.

Таблиця 10 – Тренди індикаторів розвитку промисловості України у 2000-2019 рр.

	2000	2013	2019	Тренд: поліпшення (+), погіршення (-)
CIP rank	60	58	69	-9
CIP score	0,042	0,051	0,035	-0,008 (-19,0%)
SDG-9 Industry Index (rank)	85	...	94*	-9
Manufacturing value added (% of GDP)	14,99	12,95	11,8	-3,2 в.п.
Manufacturing value added per capita (constant 2015 USD)	213,3	308,9	273,4	+60,1 (+28,2%)
Medium- and high-tech manufacturing value added (% of value added)	23,3	41,97	27,4	+4,1 (в.п.)
Manufacturing employment (% of total employment)	13,7	12,6	12,5*	-1,2 (в.п.)
CO ₂ efficiency * (CO ₂ emissions from manufacturing per unit of value added (kg per constant 2015 USD))	7,75	3,88	2,83*	+4,92** (+63,5%)

Джерело: складено за (UNIDO, 2021a, р. 86-92; UNIDO, 2020b).

* Дані станом на 2018 р.

** Зменшення показника є позитивною тенденцією.

Вставка

Автори доповіді ЮНІДО (UNIDO, 2021b, р. 44) привернули увагу до масштабів негативних змін у промисловості України за загальним рейтингом і трьома напрямками оцінювання конкурентоспроможності у європейській регіональній групі. Як виявилось, тільки протягом 2012-2018 рр. вітчизняна промисловість втратила найбільше позицій (-13) серед інших європейських економік і погіршила всі ключові оціночні параметри (падіння рейтингу по інших країнах перебувало в межах 2-5 позицій, а загальна частка таких економік склала третину). Серед причин негативної динаміки українського промислового експорту відзначено воєнну агресію РФ, а також скорочення зовнішнього попиту та внутрішніх обсягів виробництва через уповільнення економічної активності у світі.

Важливо також звернути увагу на висновки міжнародних аналітиків. Зокрема, (UNIDO, 2021b, р. 27), за майже тридцятирічний період (1990-2018 рр.) зміни в ранжуванні та оцінках індикаторів за всіма групами країн та окремими країнами були незначними. Це ілюструє факт високого ступеня інерції промислового розвитку, яка базується, як правило, на попередньо створеному економічному потенціалі. Останній тісно корелює із загальним рівнем економічного розвитку країни.

Наочний приклад – усталеність ТОП-10 країн за індексом глобальної конкурентоспроможності (CIP). Проте спостерігалися й винятки – Китай, Тайвань (Китай) та Республіка Корея зробили за цей період

надзвичайний прорив у ТОП-10. Причому Китаю на це знадобилося майже 20 років (з 32 позиції у 1990 р. на другу у 2019 р.), а Кореї – 13 (з 16 на 5 позицію відповідно).

Фактично найбільші зміни відбулися, починаючи з 2000 р., а нині їх динамізм пришвидшується через вплив двох ключових факторів: активне розгортання інновацій 4IR та нову хвилю глобальної конкуренції (із залученням нових сфер і форматів). Обидва за економічною сутністю та закономірностями розвитку є факторами довгострокового впливу та стратегічних пролонгованих ефектів.

Відповідно до загальносвітових тенденцій промисловість України також потрапила у «пастку» інерційних процесів і

залишилися поза навіть ТОП-50 промислово конкурентоспроможних економік. Негативні наслідки цих процесів в Україні виявилися виразнішими, оскільки посилювалися як тривалими проблемами внутрішніх системних трансформацій, так і зовнішніми несприятливими чинниками геополітичного характеру.

Висновки

1. З початку XXI ст. промисловий «ландшафт» у світі змінюється значно динамічніше порівняно з останньою чвертю XX ст. Це потребує особливої уваги до вирішення завдань суттєвого нарощування динаміки трансформацій і промислового зростання, що дозволить подолати наявні гальмівні інерційні процеси, синхронізувати промислове зростання з революційними темпами інновацій 4IR та, як наслідок, досягти помітних позитивних зрушень у новій геоekonomічній структурі, що формується. Крім того, для України питання високої динаміки промислового зростання й розвитку набуває надзвичайного значення через необхідність якнайшвидшого уникнення масштабних економічних втрат, спричинених воєнною агресією РФ, та прискореного відновлення національної економіки загалом.

2. Значне відставання промисловості України за основними показниками розвитку від промислово розвинутих країн і навіть країн, що розвиваються, вказує на складність та масштабність завдань довгострокового промислового розвитку в умовах надзвичайно високого ступеня багатоаспектної конкуренції. Відтак актуалізується питання амбітності цілей і завдань та готовності всіх зацікавлених акторів їх ставити й досягати на практиці.

3. Щоб забезпечити в промисловості України розгортання ключових тенденцій, які є вирішальними для довгострокового розвитку в умовах 4IR, та задіяти для цього найефективніші фактори, необхідно приділити особливу увагу формуванню взаємовигідного стратегічного партнерства саме з країнами світового промислового авангарду. При цьому мають бути враховані як власні пріоритети та можливості, так і насамперед потенціал секторального розвитку обраних партнерів.

4. У європейській регіональній групі, до якої входить Україна, концентрація індустріально високорозвинутих країн є значною – 28 з 39 (майже 72%). Виходячи з цього слід очікувати суттєвий вплив євроінтеграції на формування чинників і тенденцій довгострокового промислового розвитку в Україні. З одного боку, це визначатиме його загальний концептуальний контекст, насамперед, щодо орієнтації на прогресивні світові тренди сучасного соціально-економічного розвитку, з іншого – через високий рівень єврорегіональної конкуренції національна промисловість відчуватиме додатковий тиск на здійснення ключових економічних процесів (у частині залучення інвестицій, інновацій, зовнішньої торгівлі тощо). Це може мати як позитивні ефекти для динаміки тенденцій промислового зростання (наприклад, у сфері інноваційної активності, технологічної модернізації), так і негативний вплив (зокрема, на показники присутності на регіональному ринку промислових товарів і послуг унаслідок нижчої конкурентоспроможності).

Утім сам факт інтегрованості в більш розвинену промислову спільноту надає нові та більші можливості для залучення ефективніших чинників довгострокового промислового розвитку.

5. При визначенні пріоритетів довгострокового промислового розвитку в умовах обмежених фінансово-економічних можливостей доцільно враховувати особливості «найслабших ланок», які нині суттєво погіршують промисловий профіль України у глобальному вимірі. За всіма ознаками специфіки формування провідних промислових тенденцій, які дотепер спостерігалися в Україні, у фокус мають потрапити чинники внутрішнього попиту та структурних змін.

Достатній рівень й усталеність попиту необхідні для забезпечення більш-менш стабільної позитивної динаміки виробництва та зміцнення ринкових позицій. Структурні зміни на рівні виробництва і продукції мають сприяти підвищенню ефективності промисловості за сучасними критеріями її розвитку, а отже, її конкурентоспроможності. Ці напрями не є принципово новими

пріоритетами для вітчизняної промисловості, але через їхню тривалу актуальність без суттєвих змін у результатах саме вони мають бути у фокусі промислової політики та відповідної підтримки в умовах масштабного розгортання 4IR.

Подальші дослідження проблем довгострокового розвитку промисловості в Україні мають бути пов'язані з детальним аналізом дії його ключових чинників у різних умовах окремих країн і регіональних групвань на сучасному етапі розгортання глобальних трансформаційних трендів.

Література

- Вишневський В. П. (2022). Цифрові технології та проблеми розвитку промисловості. *Економіка України*. № 1 (722). С. 47-66. DOI: <https://doi.org/10.15407/economy ukr.2022.01.047>
- Підоричева І. Ю. (2021). Інноваційні екосистеми України: концептуальні засади розвитку в умовах глокалізації та євроінтеграції. *Економіка промисловості*. № 2 (94). С. 5-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2021.02.005>
- Збаразська Л. О. (2020). Ключові акценти порядку денного промислового розвитку в Україні. *Економіка промисловості*. № 4 (92). С. 5-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2020.04.005>
- Солдак М. О. (2020). Промислові екосистеми і цифровізація в контексті сталого розвитку. *Економіка промисловості*. № 4 (92). С. 38-66. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry 2020.04.038>
- Прогнімак О. Д. (2020). Неоіндустріальне майбутнє України: сподівання vs перешкоди. *Вісник економічної науки України*. № 1 (38). С. 16-26. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).16-26](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).16-26)
- Вишневський В. П., Вієцька О. В., Вієцький О. А. та ін. (2019). Смарт-промисловість: напрями становлення, проблеми і рішення: монографія; за ред. В. П. Вишневського. Київ: Ін-т економіки пром-сті НАН України. 470 с. (електронне видання). URL: <https://ie.org.ua/monografiyi/smart-promislovist-naprjami-stanovlenija-problemi-i-rishennja/> (Дата звернення: 20.04.2022).
- Брюховецька Н. Ю., Чорна О. А. (2019). Інтелектуалізація як пріоритетний напрям розвитку промислових підприємств в умовах Індустрії 4.0. *Економіка промисловості*. № 4 (88). С. 28-57. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2019.04.028>
- Залознова Ю. С. (2017). Економічні та соціальні проблеми розвитку промисловості. Київ: ІЕП НАН України. 288 с.
- Вишневський В. П., Збаразська Л. О., Заніздра М. Ю. та ін. (2016). Національна модель неоіндустріального розвитку України: монографія; за заг. ред. В.П. Вишневського та Л.О. Збаразської. Київ: ІЕП НАН України. 519 с.
- Нікіфорова В.А. (2022). Довгострокові фактори і тенденції розвитку металургії України. *Економіка промисловості*. № 1(97). С. 32-60. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2022.01.032>
- Череватський Д. Ю., Вольчин І. А. (2022). Довгострокові фактори та тенденції розвитку паливно-енергетичного комплексу України. *Економіка промисловості*. № 1(97). С. 5-31. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2022.01.005>
- Шевцова Г. З. (2020). Сучасні тренди та пріоритети розвитку європейської хімічної індустрії: аналітичний огляд. *Вісник економічної науки України*. № 2 (39). С. 36-45. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).36-45](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).36-45)
- Ляшенко В.І., Петрова І.П. (2021). BCG-аналіз промисловості Придніпровського та Донецького економічних районів: визначення смарт-пріоритетів та стратегій розвитку. *Вісник економічної науки України*. № 1 (40). С. 35-46. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).35-46](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).35-46)
- Ляшенко В. І., Солдак М. О. (2018). Модернізація промисловості регіонів в контексті територіальної та функціональної децентралізації. *Вісник економічної науки України*. № 2 (35). С. 120-129. URL: <http://www.venu-journal.org/%d0%b2%d0%b8%d0%bf%d1%83%d1%81%d0%ba%d0%b8/%d0%b2%d0%b8%d0%bf%d1%>

- 83%d1%81%d0%ba-2018-235/ (Дата звернення: 14.04.2022).
- Кіндзерський Ю. В. (2021). Інклюзивна індустріалізація для сталого розвитку: до засад теорії та політики формування. *Економіка України*. № 5 (714). С. 3-39. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.003>
- Дейнеко Л. В. та ін. (2022а). Виклики майбутнього для промислового розвитку України: наукова доповідь; за ред. Л.В. Дейнеко. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». 184 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Vyklyky-majbutnjogo-dlja-promyslovogo-rozvytku.pdf> (Дата звернення: 15.06.2022).
- Дейнеко Л. В., Кушніренко О. М., Ципліцька О. О., Гахович Н. Г. (2022b). Наслідки повномасштабної воєнної агресії РФ для української промисловості. *Економіка України*. № 5 (726). С. 3-25. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.003>
- Іщук С. О., Созанський Л. Й. (2021). Моделювання впливу структурних параметрів переробної промисловості на її ефективність (на прикладі країн ЄС). *Економіка промисловості*. № 1 (93). С. 60-78. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2021.01.060>
- United Nations Industrial Development Organization (2020a). *Competitive Industrial Performance Report 2020*. Vienna, Austria. 329 p. URL: <https://stat.unido.org/database/CIP%202021#> (Дата звернення: 20.04.2022).
- United Nations Development Organization (2021a). *Statistical Indicators of Inclusive and Sustainable Industrialization: Biennial Progress Report 2021*. Vienna. 98 p. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/files/2021-9/SDG_report_2021_final.pdf (Дата звернення: 10.04.2022).
- Державна служба статистики України (ДСС України). Статистична інформація. Промисловість. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/prom.htm (Дата звернення: 12.05.2022).
- United Nations Industrial Development Organization (2020b). *Manufacturing Value Added 2020. Database*. Vienna. URL: <https://stat.unido.org/database/MVA%202021,%20Manufacturing> (Дата звернення: 20.04.2022).
- UN General Assembly (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. URL: <https://undocs.org/A/RES/70/1> (Дата звернення: 13.04.2022).
- United Nations Industrial Development Organization (2021b). *The Competitive Industrial Performance (CIP) report 2020. First printing*, April 2021. 94 p. URL: <https://stat.unido.org/content/publications/competitive-industrial-performance-report-2020> (Дата звернення: 27.04.2022).

References

- Vishnevskiy, V. (2022). Digital technologies and problems of industrial development. *Economy of Ukraine*, 1(722), pp. 47-66. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.047> [in Ukrainian].
- Podorycheva, I. (2021). Innovative ecosystems of Ukraine: conceptual foundations of development in the conditions of glocalization and European integration. *Econ.promisl.*, 2 (94), pp. 5-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2021.02.005> [in Ukrainian].
- Zbarazska, L. (2020). Key accents of agenda of industrial development in Ukraine. *Econ.promisl.*, 4 (92), pp. 5-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2020.04.005> [in Ukrainian].
- Soldak, M. (2020). Industrial ecosystems and digitalization in the context of sustainable development. *Econ.promisl.*, 4 (92), pp. 38-66. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2020.04.038> [in Ukrainian].
- Prognimak, O. (2020). The neo-industrial future of Ukraine: hopes vs obstacles. *Herald of economic science of Ukraine*, 1 (38), pp. 16-26. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).16-26](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).16-26) [in Ukrainian].
- Vyshnevsky, V., Vietska, O., Vietskyi, O. and etc. (2019). *Smart industry: directions of formation, problems and solutions*:

- monograph; in V. Vyshnevsky (Ed.). Kyiv: Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine. 470 p. (electronic edition). URL: <https://iie.org.ua/monografiyi/smart-promislovist-naprjami-stanovlennja-problemi-i-rishennja/> [in Ukrainian].
- Bryukhovetska, N., & Chorna O. (2019). Intellectualization as a priority direction for the development of industrial enterprises in the conditions of Industry 4.0. *Econ. promisl.*, 4 (88), pp. 28-57. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2019.04.028> [in Ukrainian].
- Zaloznova, Yu. (2017). *Economic and social problems of industrial development*. Kyiv: Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine. 288 p. [in Ukrainian].
- Vishnevsky, V., Zbarazska, L., Zanizdra, M. and etc. (2016). National model of neo-industrial development of Ukraine: monograph; In V. Vishnevsky & L. Zbarazska (Eds.). Kyiv: Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine. 519 p. [in Ukrainian].
- Nikiforova, V. (2022). Long-term factors and trends of the Ukrainian steel industry development. *Econ. promisl.*, 1 (97), pp. 32-60. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2022.01.032> [in Ukrainian]
- Cherevatskyi, D., & Volchyn, I. (2022). Long-term factors and trends in the development of the fuel and energy complex of Ukraine. *Econ. promisl.*, 1 (97), pp. 5-31. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2022.01.005> [in Ukrainian]
- Shevtsova, G. (2020). Current trends and development priorities of the European chemical industry: an analytical review. *Herald of economic science of Ukraine*, 2 (39), pp. 36-45. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).36-45](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).36-45) [in Ukrainian].
- Lyashenko, V., & Petrova, I. (2021). BCG analysis of the industry of the Dnipro and Donetsk economic regions: determination of smart priorities and development strategies. *Herald of economic science of Ukraine*, 1 (40), pp. 35-46. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).35-46](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).35-46) [in Ukrainian].
- Lyashenko, V., & Soldak, M. (2018). Modernization of regional industry in the context of territorial and functional decentralization. *Herald of economic science of Ukraine*, 2 (35), pp.120-129. URL: <http://www.venu-journal.org/%d0%b2%d0%b8%d0%bf%d1%83%d1%81%d0%ba%d0%b8/%d0%b2%d0%b8%d0%bf%d1%83%d1%81%d0%ba-2018-235/> [in Ukrainian]
- Kindzersky, Y. (2021). Inclusive industrialization for sustainable development: to the foundations of the theory and policy of formation. *Economy of Ukraine*, 5 (714), pp. 3-39. DOI: doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.003 / [in Ukrainian]
- Deineko, L. and etc. (2022a). Future challenges for the industrial development of Ukraine: scientific report; in L. Deineko (Ed). Kyiv: State Institution "Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine", 184 p. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Vyklyky-majbutnjogo-dlja-promy-slovogo-rozvytky.pdf> [in Ukrainian]
- Deineko, L., Kushnirenko, O., Tsyplitska, O., & Gakhovich, N. (2022b). Consequences of full-scale military aggression of the Russian Federation for Ukrainian industry. *Economy of Ukraine*, 5 (726), pp. 3-25. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.003> [in Ukrainian]
- Ishchuk, S., & Sozansky, L. (2021). Simulation of the Influence of Structural Parameters of the Processing Industry on its Efficiency (on the Example of the EU Countries). *Econ. promisl.*, 1 (93), pp. 60-78. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2021.01.060> [in Ukrainian]
- United Nations Industrial Development Organization (2020). *Competitive Industrial Performance Report 2020*. Vienna, Austria. 329 p. URL: <https://stat.unido.org/database/CIP%202021#>
- United Nations Development Organization (2021). *Statistical Indicators of Inclusive and Sustainable Industrialization: Biennial Progress Report 2021*. Vienna. 98 p. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/files/2021-9/SDG_report_2021_final.pdf
- State Statistics Service of Ukraine. Statistical information: Industry. Retrieved from

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/prom.htm [In Ukraine]
United Nations Industrial Development Organization (2020). *Manufacturing Value Added 2020. Database. Vienna*. URL: <https://stat.unido.org/database/MVA%202021,%20Manufacturing>
UN General Assembly (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable*

Development. URL: <https://undocs.org/A/RES/70/1>
United Nations Industrial Development Organization (2021). *The Competitive Industrial Performance (CIP) report 2020. First printing, April 2021*. 94 p. URL: <https://stat.unido.org/content/publications/competitive-industrial-performance-report-2020>

Лариса Александровна Збаразская,

канд. экон. наук, с.н.с.

Институт экономики промышленности НАН Украины
ул. Марии Капнист, 2, г. Киев, 03057, Украина

E-mail: zbarazska@nas.gov.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6768-0643>

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ УКРАИНЫ В МИРОВОМ «ЛАНДШАФТЕ»: ТЕНДЕНЦИИ В КОНТЕКСТЕ ЗАДАЧ ДОЛГОСРОЧНОГО РАЗВИТИЯ

В статье изложены результаты научно-аналитического исследования основных тенденций в промышленности Украины, которые характеризуют особенности ее функционирования и развития в последние два десятилетия на фоне аналогичных процессов в мире. Основные акценты сделаны на анализе соответствия тенденций в Украине мировым и европейским трендам динамичного и структурного развития промышленности. Исследованы также процессы реализации в национальной промышленности секторальной цели SDG-9 как комплекса задач в рамках концепции устойчивого и инклюзивного развития производства.

Для сравнительных исследований использованы информационно-аналитические ресурсы признанных международных институтов, которые системно осуществляют мониторинг и представляют рейтинговые оценки текущего состояния и развития процессов в мировой экономике на общих методологических основах.

Установлено, что сегодня в промышленности Украины доминируют преимущественно краткосрочные тенденции, которые формируются и быстро меняются под влиянием конъюнктурных колебаний рынка. Начиная с 2013 г. ведущую роль в ускорении негативных явлений играет внешнеполитический фактор – военная агрессия РФ.

Фактором, существенно ухудшающим текущее состояние конкурентоспособности и потенциал долгосрочного промышленного развития в Украине, является снижение доли технологических производств в обрабатывающей промышленности. Это обусловило снижение темпов и относительных объемов создания добавленной стоимости в промышленности Украины по сравнению с общемировыми и региональными показателями.

На основе данных известных мировых рейтингов (CIP, SDG) определены наиболее проблемные зоны отечественной промышленности в контексте решения приоритетных задач долгосрочного развития в условиях ускорения технологических трансформаций.

Предложены стратегические направления, которые должны находиться в фокусе долгосрочной государственной промышленной политики: структурное развитие, стабильный внутренний спрос, сбалансированный экспорт.

Ключевые слова: промышленность, обрабатывающая промышленность, долгосрочное развитие, промышленная политика, конкурентоспособность, устойчивое и инклюзивное развитие, Украина, мировая промышленность.

JEL: O14; O33; L60; L52

Larysa O. Zbarazska,

PhD in Economics

Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine

2 Maria Kapnist Street, Kyiv, 03057, Ukraine

E-mail: zbarazska@nas.gov.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6768-0643>

UKRAINIAN INDUSTRY IN THE WORLD "LANDSCAPE": TRENDS IN THE CONTEXT OF LONG-TERM DEVELOPMENT OBJECTIVES

The article presents results of a scientific and analytical study of the main trends in the Ukrainian industry, which characterize the features of its functioning and development in the last two decades against the background of similar processes in the world. The main accents are made on the analysis of the compliance of tendencies in Ukraine with the world and European trends of dynamic and structural development of industry. The processes of implementation in the national industry of the SDG-9 sectoral goal as a set of tasks within the framework of the concept of sustainable and inclusive development of manufacturing have also been studied.

For comparative analytical studies, information and analytical resources of recognized international institutions were used, which systematically carry out constant monitoring and rating assessments of the current state and development of processes in the world economy on general methodological principles.

It has been established that currently the industry of Ukraine is dominated mainly by short-term trends, which are formed and quickly change under the influence of market fluctuations. Starting from 2013, the leading role in accelerating the negative phenomena is played by the foreign policy factor – the military aggression of the Russian Federation.

A factor that significantly worsens the current state of competitiveness and the potential for long-term industrial development of Ukraine is the decline of high-tech industries share in the manufacturing industry. This led to a decrease in the pace and relative volumes of value added creation in Ukrainian industry in comparison with global and regional indicators.

Based on the data of well-known world ratings (CIP, SDG), the most problematic areas of the national industry were identified in the context of solving priority tasks of long-term development in conditions of accelerating technological transformations.

Strategic directions are proposed that should fall into the focus of a long-term state industrial policy – structural development, stable internal demand, balanced exports.

Keywords: industry, manufacturing industry, long-term development, industrial policy, competitiveness, sustainable and inclusive development, Ukraine, world industry.

JEL: O14; O33; L60; L52

Формат цитування:

Збаразська Л. О. (2022). Промисловість України у світовому «ландшафті»: тенденції в контексті завдань довгострокового розвитку. *Економіка промисловості*. № 2 (98). С. 5-24. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.005>

Zbarazska, L. O. (2022). Ukrainian industry in the world "landscape": trends in the context of long-term development objectives. *Econ. promisl.*, 2 (98), pp. 5-24. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.005>

Надійшла до редакції 14.05.2022 р.